

La délinquance. Théories, causes et facteurs

LUC ROBERT^a

OUIMET, M. (2018). *La délinquance. Théories, causes et facteurs*. Les Presses de l'Université Laval, 260p.

Panopticon, 41 (6), 571-575

© 2020 Maklu | ISSN 0771-1409 | November 2020

- ^a Doctorassistent met hoofdzakelijk onderzoeksopdracht (BOF), IRCP, UGent; Gastonderzoeker, Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie (NICC) (corresp.: Luc.Robert@UGent.be)

Handboeken in de criminologie leren ons als lezer wat de meest courante perspectieven en theorieën zijn. Naast het vogelperspectief dat een auteur in een handboek verschaft over de discipline, bevat een algemeen handboek ook een afdruk van de voorkeuren van de auteur zelf. De indeling van theorieën, de plaats die een auteur besteedt aan deze of gene theorie of specifieke bron of de nadruk die gelegd wordt op sterke en zwakke punten van een opvatting, indiceren de auteur haar of zijn positionering en diens eigen opvatting van criminologie. Dat was zo al bij SUTHERLANDS *Criminology* (1924) en dat lijkt tot op vandaag het geval te blijven in handboeken die pretenderen een algemeen beeld van de criminologie te verschaffen. Het vogelperspectief van de discipline hangt met andere woorden deels af van de vogel die het perspectief biedt.

Ik belicht hier enkele hoogtepunten uit het werk van de Canadese criminoloog Marc OUIMET, zonder bij elk hoofdstuk afzonderlijk stil te staan. Vervolgens geef ik enkele kanttekeningen. OUIMET'S werk bestaat uit 11 hoofdstukken, waarvan de eerste drie het ruimere kader schetsen en een inkijk bieden in OUIMET'S wetenschapsopvatting. Hoofdstuk 1 behandelt kernconcepten, hoofdstuk 2 enkele methodologische uitgangspunten en in hoofdstuk 3 geeft OUIMET een discussie van het concept criminaliteit. Vanaf hoofdstuk 4 vat OUIMET zijn tocht doorheen criminologische theorieën aan. Daar waar hoofdstukken 4 (*théories biologiques*) en 5 (*théories psychologiques*) op een eerder beknopte manier criminologisch relevante inzichten bundelen vanuit respectievelijk biologische en psychologische invalshoek, gaat hij vervolgens in op meer sociologisch geïnspireerde theoretische kaders. In hoofdstuk 6 focust hij op anomie- en *strain* theorieën, in hoofdstuk 7 op sociale controletheorieën, hoofdstuk 8 behandelt sociale leertheorieën, hoofdstuk 9 theorieën omtrent sociale reactie (*labelling*), om vervolgens in hoofdstuk 10 in te gaan op theorieën over criminaliteit en wat dan in het Frans heet de 'passage à l'acte'. OUIMET sluit zijn boek in hoofdstuk 11 af met integratie- en ontwikkelingsmodellen. Jammer genoeg ontbreekt een afsluitend hoofdstuk of een algemene conclusie.

Ik sta eerst even stil bij de drie inleidende hoofdstukken, omdat die een breder kader aanreiken. OUIMET definieert in hoofdstuk 1 (getiteld: *Expliquer quoi?*) kernconcepten in de discipline. Daarbij selecteert hij zeven begrippen: deviantie, gedragsproblemen, delinquent gedrag, het delinquent individu, recidive en de criminele carrière, delict en criminaliteit.

Hoofdstuk 2 (*Questions méthodologiques*) bevat een aantal belangrijke aspecten over theorie en methodologie, waaronder OUIMET selectie van theorie: “*Puisqu’il s’agit d’une science, les connaissances sont généralement développées, testées, évaluées et acceptées selon la qualité de leur démonstration empirique*” (p. 13). Om het theoretische kaf van het koren te onderscheiden, stelt OUIMET dat theorieën maar waardevol (‘valable’) zijn als ze getest en gevalideerd zijn op basis van wetenschappelijk kwalitatief of kwantitatief onderzoek dat voldoet aan de ‘normes de qualité courantes’ (p. 13). Daarbij geeft hij een kort stukje over de wetenschappelijke methode, met de stappen die nodig zijn om van een vraag tot een wetenschappelijk onderbouwde conclusie te komen. Hij ziet twee belangrijke valkuilen in de sociale wetenschappen waarvoor hij hier al waarschuwt: ten eerste bestaat bij onderzoekers de neiging tot verificatie in plaats van een Popperiaanse falsificatie en ten tweede kunnen onderzoekers doen uitschijnen dat er veel onbetwistbare zekerheden zijn (‘des faits bien établis et donc non discutables’). Dat is verre van het geval: er zijn slechte enkele vaststellingen die als ‘vérités’ gelden (o.a. dat jongens meer delinquent zijn dan meisjes). Hij waarschuwt dan ook dat “*penser que la criminologie a établi plusieurs vérités serait une mauvaise représentation de l’état de la recherche*” (p. 15).

Voor OUIMET, opnieuw in navolging van en met verwijzing naar POPPER, is een theorie “*een verklaringsmodel van een fenomeen, gebaseerd op observeerbare en meetbare kenmerken*” (p. 17). Om een onderscheid te maken tussen goede en slechte theorieën steunt hij op vier criteria die hij bij AKERS ontleent (*face validity* van een theorie, interne consistentie van een model, parsimonie van een model (Ockhams scheermes indachtig) en empirische validiteit) (p. 18). Voor OUIMET zijn theorieën over delinquentie “*le fondement du bagage de connaissances que le criminologue doit avoir*” (p. 19).

OUIMET sluit dit tweede hoofdstuk af met kanttekeningen over causaliteit die van belang zijn bij het beoordelen van de impact van factor X op kenmerken Y. Hierbij sluit OUIMET zich aan bij de gangbare inzichten in de criminologie en ziet hij het experiment met random toewijzing als beste instrument om causaliteit na te gaan. Eén van de oorzaken van de huidige beperkte kennis in de criminologie is de beperking om experimenten uit te voeren, ook al omwille van ethische redenen (p. 22) – alternatief wordt dan van steeds imperfecte statistische controles gebruik gemaakt.

Het derde hoofdstuk (*Le crime*) bevat een overzicht van de definitie van criminaliteit en hoe dit kan gemeten worden. Hierbij passeren ook discussies over officiële criminaliteitscijfers en cijfers op basis van zelfrapportage en *victim surveys*, waarbij OUIMET een beredeneerde en genuanceerde positie inneemt. Hoewel hij erkent dat officiële cijfers een select beeld van criminaliteit geven, roept hij toch op om hiermee rekening te houden als een indicator. Anderzijds leidt hij uit een zelfrapportagestudie in Canada bij jongeren tussen 11 en 15 jaar af dat criminaliteit onder jongeren niet uitzonderlijk is – wel integendeel: “*la majorité de jeunes ont déjà commis un geste criminel*” (p. 38). Na deze beschouwingen vat hij zijn overzicht van theorieën aan.

In hoofdstuk 4 gaat OUIMET in op biologische theorieën. Hij vat aan bij één van de *founding fathers* van de criminologie, Cesare LOMBROSO en diens klassieke studie *L’Uomo Delinquente* uit 1876. Hoewel diens opvattingen (over frenologie, diens indeling van mensen die delicten plegen,...) vandaag grotendeels achterhaald zijn, heeft LOMBROSO aandacht binnengebracht voor de biologische dimensie in het gedrag dat mensen stellen. Het achterliggende postulaat blijft tot op vandaag hetzelfde: als er een biologische verklaring is voor delinquentie, dan onderscheidt die de delinquent van andere personen (p. 40). Voor OUIMET zijn er drie

belangrijke vragen bij de beoordeling van mogelijke biologische factoren in de etiologie van delinquent gedrag: (1) verschillen delinquenten van niet-delinquenten op het vlak van een bepaalde factor?; (2) speelt die factor een causale rol?; en (3) heeft die factor een zwakke, gematigde of sterke invloed? (p. 41).

OUIMET behandelt in dit hoofdstuk eerst morfologische modellen, waaronder de frenologie die door DARWINS neef FRANCIS GALTON sterk beïnvloed werd en het onderzoek en de typologieën van LOMBROSO en zijn leerlingen. Vervolgens besteedt hij aandacht aan de 'génétique comportementale', wat OUIMET definieert als "de studie van de rol van *genetica* in het gedrag van levende soorten, waaronder de mens" (p. 54). Hier geeft OUIMET een interessant overzicht van onderzoek bij families, tweelingenonderzoek, adoptieonderzoek en onderzoek naar chromosoomcombinatie XYY. Dit deel sluit hij af met de voorzichtige conclusie dat de causale link tussen genen en delinquentie zeer complex is (p. 63). Een derde deel gaat in op biologische factoren, waaronder de invloed van hormonen zoals cortisol, testosteron en serotonine en van lood. Ook behandelt hij de zogeheten fysiopsychologie, met aandacht voor de hartslag, huidgeleiding, electro-encefalogram (EEG), hersenactiviteit, en de neuropsychologie, waaronder onderzoek naar hersentrauma's en een beschadigde amygdala. Een vierde element is onderzoek naar intelligentie, waarbij OUIMET ingaat op enkele bekende studies (o.a. *the Bell Curve* van WILSON en HERRNSTEIN in 1985). Het hoofdstuk sluit af met een kort stuk over evolutionaire theorieën (met bijzondere focus op sociobiologische opvattingen) en een meer uitgebreid deel over de link tussen leeftijd en delinquentie. Afsluitend wijst OUIMET op de nog marginale plaats van biologische verklaring modellen in de verklaring voor delinquent gedrag (p. 84) en wat kan gedaan worden met biocriminologische onderzoeksresultaten in termen van beleid en praktijk. Vooral dat laatste is zeer belangrijk en werpt fundamentele vragen op voor de strafrechtsbedeling. Als uit onderzoek blijkt dat sterke biologische invloeden spelen, moet dan de juridische verantwoordelijkheid voor betrokkenen worden herzien of zelfs opgeheven? Dergelijke vragen zijn uitdagend, maar het biocriminologisch perspectief kent nog veel beperkingen en is nog vrij pril, dus is het volgens OUIMET zaak om vooralsnog 'prudent' en 'humble' te blijven.

Het volgende hoofdstuk behandelt psychologische theorieën. Dit hoofdstuk bevat amper 14 pagina's. Al in de inleiding verwijst OUIMET meteen naar ANDREWS' en BONTA'S werk *The Psychology of Criminal Conduct* voor meer informatie. Eén vermeldenswaardig aspect van dit hoofdstuk is de kritiek op psychoanalytische opvattingen – nog steeds aanwezig in sommige Franstalige criminologisch-psychologische praktijken en instellingen. Hij onderschrijft POPPERS kritiek dat psychoanalytische theorieën niet-meetbare concepten bevatten, dat ze achteraf-verklaringen geven zonder voorspellingen toe te laten over toekomstig gedrag en geen falsificatie toelaten. Dat bracht POPPER ertoe om de psychoanalyse als 'pseudowetenschap' te karakteriseren. Verder bevat dit hoofdstuk enkele boeiende syntheses, onder andere over psychopathie en antisociale persoonlijkheid.

Daarna komt OUIMET bij wat zijn voorkeur lijkt te genieten: sociologisch geïnspireerde criminologische theorieën. Daar waar psychologische theorieën volgens OUIMET delinquentie zien als 'het product van persoonskenmerken', nemen de sociologische verklaringskaders de omgeving als basisidee (p. 101). Hij geeft in hoofdstuk 6 kort toelichting bij zijn indeling van de sociologische theorieën. Voor hem heeft de indeling die hij hanteert te maken met verschillende nadrukken, maar delen de theoretische kaders wel een aantal basisopvattingen. OUIMET identificeert vier 'grote families' van theorieën: *strain* theorieën, sociale controletheorieën, sociale leertheorieën en theorieën over de sociale reactie (o.a. *labelling*).

Elk van deze vier hoofdstukken (6, 7, 8 en 9) bevat aan het begin een overzichtstabel met de belangrijkste auteurs, concepten en inzichten, gevolgd door het kernidee van deze auteurs in telkens een kort tekstfragment van één alinea tot enkele pagina's. Daarna komt per hoofdstuk een thematisch deel aan bod. In hoofdstuk 6 (over *strain*) is dat de relatie tussen school en delinquentie, in hoofdstuk 7 (over sociale controle) betreft het de relatie tussen de familie en delinquentie, in hoofdstuk 8 (over sociale leertheorieën) gaat het over *peers* en delinquentie en over de buurt (wijk) en delinquentie, terwijl het in hoofdstuk 9 (theorieën over sociale reacties) handelt over '*étiquetage*' (of *labelling*) en delinquentie.

Hoofdstuk 10 behandelt wat OUIMET omschrijft als 'les théories du crime et du passage à l'acte'. In dit hoofdstuk brengt OUIMET enkele interessante inzichten aan uit de Franstalige criminologie. Hij begint het hoofdstuk met Jean PINATELS drie analyse-niveaus in de criminologie: het delict, de delinquent en criminaliteit en licht dat beknopt toe. Een analyse van de delinquent omvat theorieën over criminogene factoren en de ontwikkeling van delinquentie. Criminaliteit wordt geanalyseerd op basis van sociale factoren (bvb. armoede, ongelijkheid,...) die gelinkt zijn met de (geregistreeerde) criminaliteit. Een analyse van het delict vergt een focus op verklaringen voor het overgaan tot het plegen van feiten, "*ce qui explique qu'une personne, à un moment donné dans un endroit donné, passe à l'acte*" (p. 211). Hierbij komen twee klassieke figuren aan bod die elke criminoloog kent: BECCARIA en BENTHAM. Na een korte uitweiding over hun opvattingen zoomt OUIMET in op criminaliteit als rationele keuze, met enkele pagina's over het werk van de in Montréal gebaseerde Maurice CUSSON. OUIMET behandelt vooral diens *Délinquants, pourquoi?*, gepubliceerd in 1981, waarin CUSSON stelt dat een delict geen doel maar een middel is en 13 mogelijke doelen van delicten weergeeft, ingedeeld in vier groepen: actie, toe-eigening, agressie, dominantie (p.214-217). Vervolgens geeft OUIMET een beknopte bespreking van de economische benadering in de criminologie, met onder meer een verwijzing naar het werk *Freakonomics* uit 2005 van LEVITT en DUBNER. Als laatste twee delen in dit hoofdstuk behandelt OUIMET *routine activity theory* en besluitvorming van delinquenten.

Het laatste hoofdstuk behandelt ontwikkelingsmodellen en modellen die pogen bestaande inzichten te integreren, wat hij ook als 'multifactoriële modellen' aanduidt. Voor OUIMET zijn dit twee van elkaar te onderscheiden paradigma's (p. 229). Hij onderkent meteen bij aanvang van dit hoofdstuk dat geen enkele onderzoeker vandaag nog denkt dat delinquentie door één enkele factor veroorzaakt wordt en dat alle theorieën dus vanuit een bepaalde invalshoek multifactorieel zijn. In deze specifieke benadering gaat het echter onder meer over het identificeren en in onderling verband brengen van risicofactoren en beschermende factoren. Deze multifactoriële benadering krijgt echter maar marginale aandacht (amper 2 pagina's), waarna OUIMET zich achtereenvolgens richt tot levensloopmodellen, ontwikkelingsmodellen en vervolgens het heeft over de criminele carrière. Onderzoek naar de criminele carrière verschilt in OUIMET'S visie van ontwikkelingsmodellen op twee manieren: ten eerste gaat het bij criminele carrièreonderzoek voornamelijk over delicten gepleegd door de persoon en veel minder over diens sociale of psychologische kenmerken, wat in de ogen van sommigen deze benadering atheoretisch maakt. Een tweede verschil ziet OUIMET in de bronnen voor onderzoek: volgens hem maakt ontwikkelingscriminologie meer gebruik van zelfrapportage, terwijl criminele carrièreonderzoek gebruik maakt van geregistreeerde criminaliteit (p. 238). OUIMET sluit dit hoofdstuk af met een vrij kort stuk over *desistance*, waarbij hij op een selectieve manier enkele studies aanhaalt die wijzen op het stopzetten van delinquent gedrag en op negatieve effecten en gevolgen van zo'n leven vol criminaliteit (met onder meer een verhoogde kans op overlijden). Jammer is wel dat OUIMET zijn boek niet afsluit met een algemene eindbeschouwing of een concluderend hoofdstuk.

Dit boek is in toegankelijk Frans geschreven en biedt naast een genuanceerd overzicht van theorieën die in de *lingua franca* van de criminologische discipline tot het canon behoren, ook enkele interessante vermeldingen van Franstalige auteurs of werken. Het maakt het een interessant werk voor lezers die graag eens in een niet-Engelstalig overzicht van theorieën willen snuisteren. OUIMET is zelf gepokt en gemazeld in de internationale criminologie en behaalde zijn doctoraat aan Rutgers University in New Jersey. Voor een Franstalige Canadees wijst dat op een sterke openheid naar de internationale criminologische theorievorming en de internationale debatten. Niet alle Franstalige criminologen doen het hem na. Sommigen blijven qua publicaties uitsluitend in hun eigen taalgemeenschap en/of nemen nooit deel aan internationale congressen buiten de eigen *Association Internationale des Criminologues de Langue Française* (kortweg de AICLF). Daardoor krijgen niet-Franstalige criminologen geen kans om te vernemen welke debatten er in de Franstalige criminologie plaatsvinden. Daar wordt niemand beter van. Andersom kan dit werk helpen om sommige Franstalige criminologen met nuance in te leiden in de internationale theoretische kaders, ook wanneer men niet voldoende beslagen is in het Engels en er geen vertalingen van bepaalde werken voorhanden zijn. Dat alleen al is een meerwaarde voor studenten in Franstalige criminologieopleidingen. Voor Nederlandstalige lezers kan ik enkel stellen dat dit boek helder geschreven en goed onderbouwd is en een plaats verdient naast andere inleidende overzichtswerken, zoals dat van BURKE (2005), LILLY et al. (2007), de klepper van NEWBURN (2017) en, in Vlaanderen, het werk van PAUWELS (2017).

REFERENTIES

- BURKE, R.H. (2005). *An Introduction to Criminological Theory*. Second edition. Willan Publishing.
- LILLY, J.R., CULLEN, F.T., & BALL, R.A. (2007). *Criminological Theory. Context and Consequences*. 4th Edition. Sage Publications.
- NEWBURN, T. (2017). *Criminology*. 3rd Edition. Routledge.
- PAUWELS, L. (2017). *Oorzakelijke mechanismen en verklaringsmodellen voor regelovertrekend gedrag*. Academia Press.
- SUTHERLAND, E.H. (1924). *Criminology*. J.B. Lippincott Company.